

NORMAN MANEA

Întoarcerea huliganului

Ediție aniversară
Norman Manea la 80 de ani

POLIROM
2016

Cuprins

Barney Greengrass	7

Preliminarii

Jormania	17
Arena lui August	26
Adresele trecutului (I)	32
Noul calendar	39
Gheara (I)	53

Prima întoarcere (Trecutul, ca ficțiune)

Începutul dinaintea începutului	67
Anul huliganic	74
Bucovina	85
Cernobil, 1986	92
Rana fetelor în floare	110
Limba pribeagă	121
Necunoscuta	124
Bloomsday	131
Îșirea de incendiu	133
Adresele trecutului (II)	139
Maria	142
Trăiască Regele!	144
Utopia	149
Periprava, 1958	168

Funcționarul	179
Plecarea	186
Schimbul de noapte	195
Casa melcului	201
Gheara (II)	210

Divanul vienez

Anamneză	223

A doua întoarcere (Posteritatea)

Pe drum	251
Prima zi: <i>luni, 21 aprilie 1997</i>	256
A doua zi: <i>marți, 22 aprilie 1997</i>	274
Limba nocturnă	288
A treia zi: <i>miercuri, 23 aprilie 1997</i>	295
A patra zi: <i> Joi, 24 aprilie 1997</i>	302
Interlocutori nocturni	307
A cincea zi: <i>vineri, 25 aprilie 1997</i>	317
Casa Flinței	323
A șasea zi: <i>sâmbătă, 26 aprilie 1997</i>	329
A șaptea zi: <i>duminică, 27 aprilie 1997</i>	342
Trenul de noapte	347
A opta zi: <i>luni, 28 aprilie 1997</i>	350
A noua zi: <i>marți, 29 aprilie 1997</i>	355
Ziua cea mai lungă: <i>miercuri, 30 aprilie 1997</i>	361
Penultima zi: <i>Joi, 1 mai 1997</i>	375
Ultima zi: <i>vineri, 2 mai 1997</i>	380
<i>Ecouri din presa străină</i>	387
<i>Despre autor</i>	395

„Cu multă dragoste verișoarelor mele”, scria mama, semnând cu numele fiului, pe fotografia care înfățișează o femeie tină, brunetă, într-o rochie înflorată și pantofi albi, cu bareta. Ține în brațe pruncul blond, durdullu, lângă un cărucior, în fața unui perete plin de afișe de ziare. „*Citit azi 12 Mai CURENTUL. 10 Mai în țară și străinătate. Loialitate și vasalitate*”, scrie pe afișul din stînga. Două zile, deci, după 10 mai, Ziua Regelui, aniversarea încoronării familiei Hohenzollern pe tronul României. Putea fi 1937, cînd pruncul nu avea nici un an. Trupul femeii acoperă parțial al doilea afiș. Nu se vede decît titlul TIMPUL și reclama, dedesubt: „*Așteaptă cu încredere ziarul tău, TIMPUL. Director: Grigore Gafenciu*”. La marginea din dreapta, afișul ziarului *Dimineața*, lizibil doar cu un titlu: *CATASTROFA DE LA NEW YORK*.

„Fotografie făcută cu ocazia concentrării mele”, scria tatăl-soldat pe spatele fotografiei micuțului de doi ani, din buzunarul tunicii militare. „Concentrarea”, adică mobilizarea periodică a rezerviștilor, traducea și intensă concentrare asupra fiului rămas acasă. Îngerăș asexuat, cu nas mic, obraz durdullu și buze petală. Angel Radiosa, cu fundă în părul auriu și costumaș vaporos, țintește fotograful, nu orizontul libertății.

Chiar și în fotografia în care nu mai poartă fundă și ține după umeri verișoara orfană care îi devenise soră, intențiile rebele sînt mascate sub zîmbetul fals, familiar.

În fotografia după *evadare* și după *pedeapsă*, chipul rămîne impenetrabil, nu se citește trauma sau recidiva. Îngrășat vizibil, după reluarea existenței sedentare, instalat confortabil în respectabilitate, eroul pare un solid proprietar al vârstei sale. Palton cu nasturi mari și guler de blană brumărie, pulover, părul lăsat lung, boierește, în plete orientale, acoperit de o mare căciulă țuguiată. Mîinile la spate, burta înainte, sfidătoare. Picioare sucite, pantaloni bufanți, ciorapii căzuți, bocancii temeînici. Bărbia dublă, gura largă, dinți mici, cariați, furia îmbuibării cu ciocolată.

Însetatul de libertate la patru ani nu pare din aceeași lume cu îmbătrînitul burtă-verde de peste doar șase luni!

Fotograful Sisi Bartfeld la care era cărat, la fiecare cîteva luni, pentru sesiunea foto, îl trata mereu ca pe marea sa vedetă. Rîvnea grațiile însoțitoarei, desigur, neștiind, netotul, că stăpîna și sclava Maria nu și-ar fi înșelat odorul pentru nimic în lume. Ștampila: „Film-Foto, Lumière, Josef Bartfeld, Ișcani, Suceava, Oct. 1940”. Un an înainte Orei H: Deportarea în Transnistria: ÎNȚIEREA. Fotografii recuperate după întoarcerea din lagăr sînt destinate, din nou, la peste 40 de ani, incendiului. Inițierea nu se termină la 9, nici la 19 sau 49 de ani. Ieși din casa în flăcări fără să-ți umfli buzunarele cu producțiile infantile ale fotografului Sisi Bartfeld, din urmă cu decenii.

Contemplată chiar și după decenii, imaginea din toamna evadării 1940 părea plină de promisiuni. Trupul încordat, privirea vie, intensă, gura între zîmbet și grimasă: captivul nu mai suportă trucerile temnicerilor care îl îndoapă, dimineața, cu otrăvitele două ouă moi și otrava „Butterbrot” și otrava „Kaffee mit Milch”. Nici plictiseala nu o mai suportă, mîlul ei infinit, ispititor. Nici comedia adulților, stupidele lor griji zilnice nu le mai suportă, nici pâlăvrăgeala lor ipocrită, gesturile de marionete! Curînd, își va lua lumea în cap. Își va lua, în sfîrșit, lumea în cap și soarta în mîini!

Împărăția golului îl absoarbe. Numără, cu grijă, clipea de gene a pustiului, cadența morbidă a rutinei: trei, șase, nouă, zece, anihilare, ațipeală, șaptesprezece. Șaptesprezece, șaptesprezece, murmură neantul. Nimic și nimeni, moartea îmbrățișează lent lent, clipa, vîrsta, bătrînul care devenise. Într-un fulger, captivul se scutură, îngrozit, din hipnoză. Tresărise, renăscut, se află în curte, în stradă, stînga, dreapta, rapid, pe șoseaua libertății, spre nicăieri.

Trece prin Parcul din fața Gării, oprindu-se în dreptul drumului. Opre, nu ezitare. Doar să-și strîngă cureaua pantalonilor groși, bufanți, să verifice șireturile bocancilor, să tragă bine peste urechi clapa căciuliței, s-o strîngă, militărește,

sub bărbie și să îndese degetele în mănușile pufoase, de lână. Cunoaște drumul. Din fața Bisericii nemțești, șoseaua se întinde departe, departe. Gata, în sfârșit, Marea Șansă!

Fotografia decupează obrazul infantil de băiat-fetiță, ardoarea momentului. Brusca dispariției a renegatului, la patru ani, însemna înstrăinare, exil, violența rupturii. Luncase, în transă, afară, în curte, în stradă.

Părăsea placenta sau doar rătăcea înăuntrul ei, între polipii și membranele lasive care se dădeau, cuminte, în lături, la fiecare nou pas? Doar o prelungire evasi-somnolentă, tot în transă, a plictiselii, lunecarea în pîntecul unui uriaș hipopotam anesteziat? Recunoaște biserica, acoperișul ei țuguat, săgeata metalică a clopotniței țintind cerul. Vede, prin ceață, infinitul șoselei care duce oriunde. Nu se oprește, nu ezită. Explodase voma zilelor ațipite, nu mai avea timp de pierdut, se lasă dus departe, tot mai departe, pe Șoseaua Cernăuți, cum auzise că se chema.

Greu de spus cât a durat rebela aventură a dimineții de toamnă 1940. Străinul care îl oprise, la un moment dat, pe fugar, avea o față ca toate cele rămase în trecutul leneș, lenevit, de acasă. Domnul privise amuzat chipul și ținuta plimbărețului. Îl întrebuse, suspicios, cum îl cheamă. Întîmplarea, ceasul rău, atât! Urmarea scandaloaasei isprăvi avea să fie pe măsură. Bătăia, folosită rar, în ocazii extreme, nu putea fi suficientă. Nelegiuitul fu legat, cu cureaua cu care fusese pedepsit, de piciorul mesei.

Mama ceruse, mai întâi, o pedeapsă exemplară, pedeapsa capitală, dacă se putea, pentru un fiu atât de nesimțitor! Ca de obicei, se înspăimîntase, însă, repede, de cruzimea repressiunii, invoca circumstanțe atenuante, milă, iertare, grațierea huliganului. Huligan? Pronunțase, oare, cuvîntul? Ținea minte discursurile juvenile ale vărului Ariel? Furia își căuta vorbele, cuvîntul n-ar fi sunat deloc rău. Alceva decît uzate invective ca neisprăvit, nesimțit, nerecunoscător. Peste o clipă, mama speriată de propria severitate, înlocuise, ca de obicei, furia prin lamentări și rugăminți. „Un copil, doar un copil”, repeta

nefericita Mutter, implorînd clemență. Prea târziu, lacrimile nu mai aveau efect: Pater Familias, Instanța Supremă rămînea surd mut orb. Verdict fără apel: evadatul va rămîne legat de piciorul mesei! Poziția ar putea, cine știe, să-i bage mințile în cap.

Premoniție? Cîteva luni după eșecul evadării, fugarul avea să fie dăruiț cu adevărata *Inițiere*. Imobilizarea de piciorul unei biete mese încărcate de bucate, părea joaca Paradisului. Adevărata captivitate nu mai avea să fie doar inconfortabilă și instructivă, ci chiar *Inițierea*.

Între captivitate și libertate continuaseră, apoi, vreme de 40 de ani, negocieri ipotetice, compromisuri și complicități cotidiene, eschive cu enclave tainice, compensatoare. Inițierea, însă, continua, iar captivul legat de pilonul de granit socialist persevera, ca toți captivii, să viseze eliberarea, evadarea. Între timp, însă, se legase el însuși, ca un Ulise pueril, de masa de scris.

Adresele trecutului (II)

Zece oameni drepti ar salva Gomora? Prietenii, mai mult de zece, care celebrau, în iulie 1986, războiul meu de 50 de ani, întruchipau Patria, nu Plecarea.

„Vin artiștii, păzeală! Maimuțele, mimiți / falșii ciungi, falșii șchiopi, falșii regi și miniștri / vin șiți beți de strălucire și dogoare / ai Imperatorului August.” Între ei, Poetul însuși, cu fila versurilor în dinți, prietenul meu Mugar, Jumătate-de-Om-călare-pe-Jumătate-de-Iepure-Șchiop.

V-Day, Ziua Victoriei! Invitații adunați în seara de 19 iulie 1986 în apartamentul de pe Calea Victoriei asta sărbătoreau: Victoria! Supraviețuisem, supraviețuiseră și ei, eram încă vii și împreună, în jurul unui pahar de vin, îngăduiți de cer și pământ... poeți, prozatori, critici... maimuțele, mimiți, falșii regi, falșii ciungi, rudele Imperatorului August Prostul.

Nu prea aveam chef de bilanțuri, dar mă simțeam pregătit să-l confrunt pe înțeleptul chinez care aștepta, invizibil, într-un colț, nu să-i descriu cum arătam înainte de a mă naște, ci cum voi arăta după moartea care începuse în fața ghișeului de pașapoarte, când repetam parola exilului, propusă de irlandezul din Triest. Lipsea vecinul meu Paul, Elefantul Zburător, comunistul care îi recitea anual pe Proust și pe Tolstol și Donna Alba, soția sa estetică și eterică, lipseau prietenii morți sau exilați sau uitați. Cei prezenți alcătuiau, totuși, reuniunea potrivită sărbătoritului. Un intrus, ca mine, nu avea dreptul să uite farmecul și bucuriile Gomorei, intensitatea clipei, viața, ca o clipă.

Mă născusem cetățean român, din părinți și bunici cetățeni români. Cărțile dinaintea nașterii mele vorbeau, adesea, despre ani huliganici. Oroarea nu anula, totuși, se pare, farmecul. Păreau inseparabile, emblematice.

Înainte de *Intiflerii*, nu știam nimic despre toate acestea, fericit într-o lume fericită, solară. Abia la cinci ani devenisem eu însumi un pericol public, produs impur al unei plăcente impure. Atunci, în octombrie 1941, începuse *Intifleroa*.

La numărătoarea finală, peste patru ani, victimele nu reprezentau, totuși, decât jumătate dintre cei livrați neantulului. Nu eram printre ele. Deși în Zodia Cancerului, ziua nașterii mele se dovedise norocoasă. În iulie 1945, mă întorsesem în Paradis, redescoperind miracolele unei banalități feerice. Străduțe ascunse sub arbori, alintate de răsaduri de flori, mătuși ample și blinde, care mă reobișnuiau cu gustul laptelui și al plăcintelor. Edenul se numea Fălțiceni, locul de unde plecase autobuzul destinului cu 13 ani în urmă.

O după-amiază princiară și pustie, camera în obscuritate. Singur în univers, ascultam o voce care era și nu era a mea. Parteneră mi-era cartea de povești populare românești cu copertile groase, verzi, primită, câteva zile în urmă, ca dar aniversar, de 19 iulie. Atunci începuse, probabil, pentru mine, boala și terapia cuvintelor. Nevoia de *altceva* o simțisem deja, urgentă, sălbatică, acaparatoare, la patru ani, când evadasem spre nicăieri. Deschizând brusc dialogul cu prieteni invizibili, literatura avea să mă salveze de slujirea pe care o impunea Autoritatea. Sistemul făcea totul pentru a ne elibera de lanțurile speranței, dar rămăseserăm imperfecti, vulnerabili la speranță. Primejdiiile asaltând scrisul sub dictatură păreau scandaloase doar celor străini de viziunea romantică și fatalistă asupra nenorocului funciar artistului. Scandalos părea doar faptul că vechile privațiuni și primejdii deveniseră, acum, bunul tuturor, de parcă toți cetățenii aveau de ispășit o vină obscură. În societatea Minciunii Instituționalizate eul rezista doar în enclavele care protejau, fie și imperfect, intimitatea.